

BENITO MUSSOLINI

DOKTRINA
FAŠIZMA

NOVISSIMA - ROMA

37
NO MUSSOLINI
DOKTRINA
FAŠIZMA

NOVISSIMA - ROMA

DOKTRINA
FAŠIZMA

BENITO MUSSOLINI

DOKTRINA

FAŠIZMA

NOVISSIMA - ROMA

D 2737

29. April 1949 / 394

I.

OSNOVNE MISLI

1. Kakor vsaka trdna politična zasnova, je tudi fašizem praksa in misel, dejanje, ki vsebuje nauk, in sicer nauk, ki je vzniknil iz danega sestava zgodovinskih sil, ki jim ostane kot svojstvo ter deluje od znotraj (1). Ima torej zahtevam časa in kraja ustrezajočo obliko, obenem pa tudi idealno vsebino, ki ga dviga do formule resnice v višji zgodovini misli (2). Kot prevladujoča človeška volja je duhovno delovanje na svetu nemogoče brez dojetja minljive in posebne realnosti, na katero hoče učinkovati, in pa neminljive in vesoljne realnosti, v kateri prva obstoji in živi. Kdor hoče poznati ljudi, mora poznati človeka; in kdor hoče poznati človeka, mora poznati

realnost in njene zakone. Ni je državne zasnove, ki bi ne bila osnovna zasnova življenja: filozofija ali institucija, sestav idej, ki se razvija v logično zgradbo ali zbira v vizijo ali vero, a je vsaj po učinku vedno organična zasnova sveta.

2. Tako bi bil fašizem v mnogih svojih političnih dejanjih, kot disciplina, neumljiv, če bi ga ne gledali v luči njegovega splošnega načina zasnove življenja. Ta način je duhoven (3). Za fašizem svet ni le materialni svet in viden samo na površini, kjer je človek od vseh drugih bitij ločena samostojna osebnost, podvržen zakonu narave, ki ga nagonsko žene živeti egoistično in trenutnemu uživanju predano življenje. Človek fašizma je takšna osebnost, ki je narod in domovina, moralni zakon, ki tesno povezuje osebnosti in pokolenja v skupno tradicijo in poslanstvo, ki zatira nagon po življenju, zajetem v ozki krog uživanja, ga povzdigne v dolžnosti vzvišeno življenje, prosto časovnih in prostornih mej: življenje, v katerem s samoodpovedjo, z žrtvovanjem svojih osebnih interesov, smrti same, realizira oseb-

nost tisto povsem duhovno eksistenco, v kateri je njena človeška vrednost.

3. Duhovna zasnova torej, ki je vznikla iz splošne reakcije tega stoletja zoper puhli in materialistični pozitivizem 19. stoletja. Protipozitivistična, toda pozitivna: ne skeptična, ne agnostična, ne pesimistična, ne pasivno optimistična, kakor so na splošno nauki (vsi negativni), ki stavijo središče življenja izven človeka, ki si more in mora s svojo prosto voljo ustvariti svoj svet. Fašizem zahteva aktivnega in z vsemi svojimi močmi v akcijo vpreženega človeka: terja od njega možatega spoznanja obstoječih težav in pripravljenosti, da se jim zoperstavi. Življenje pojmuje kot borbo, misleč, da pristoji človeku doseči takšno, kakršno je resnično dostojno njega, tako, da najprej samega sebe pretvori v (fizično, moralno, intelektualno) orodje, s katerim ga more zgraditi. Tako posameznik, tako narod, tako človeštvo (4). Odtod visoka vrednost kulture v vseh njenih oblikah — umetnosti, veri, znanosti — ter silni pomen vzgoje. Odtod tudi bistvena vrednost

dela, s katerim človek premaguje naravo ter ustvarja človeški (gospodarski, politični, moralni, intelektualni) svet.

4. Táko pozitivno pojmovanje življenja je očitno etično pojmovanje. Obsega vso realnost, pa tudi človeško delo, ki realnosti gospoduje. Nobeno dejanje se ne sme izmikati moralni sodbi; nič na svetu se ne sme oropati vrednosti, ki vsemu pritiče v redu moralnih smotrov. Zato je po pojmovanju fašista življenje resno, vzvišeno, religiozno: povsem svobodno v svetu, ki ga vzdržuje moralne in odgovorne sile duha. Fašist zaničuje « udobno » življenje (5).

5. Fašizem je religiozna zasnova (6); človeka vidi v njegovem tesnem razmerju do višjega zakona, do objektivne Volje, ki posameznika prešinja in ga povišuje v sozavednega člana duhovne družbe. Kdor se je v religiozni politiki fašizma ustavljal zgolj pri oportunistični oceni, ni razumel, da fašizem ni samo sistem vladanja, marveč predvsem sistem mišljenja.

6. Fašizem je zgodovinski nazor, po katerem je človek tisto, kar je, samo v funkciji duhovnega procesa, pri katerem sodeluje v družinskem in družabnem krogu, v narodu in v zgodovini, h kateri prispevajo vsi narodi. Odtod visoka vrednost tradicije v spominih, v jeziku, v šegah, v normah socialnega sožitja (7). Izven zgodovine je človek ničla. Zato je fašizem zoper vse individualistične abstrakcije na materialistični osnovi tipa 18. stoletja; in je zoper vse jakobinske utopije in novotarije. Ne veruje v možnost zemske « sreče », kakršno je proglašala ekonomistična književnost 18. stoletja in zato zavrača vse teleološke nazore, po katerih se v neki zgodovinski dobi izvrši dokončna sistematizacija človeškega nauka; v praksi teži za tem, da bi rešil samo probleme, ki se zgodovinsko sami po sebi pojavljajo in sami po sebi najdejo svojo rešitev, ali jo vsaj nakazujejo (8). Kdor hoče delati med ljudmi, mora stopiti, kakor v naravi, v proces realnosti in se polastiti aktivnih sil (9).

7. Protiindividualističen, je fašistični nazor za Državo; in je za posameznika le toliko, kolikor le-ta sovпада z Državo, ki predstavlja vesoljno vest in voljo človeka v njegovi zgodovinski eksistenci (10). Je zoper klasični liberalizem, ki je vzniknil iz potrebe reakcije proti absolutizmu ter izčrpal svojo zgodovinsko funkcijo, ko se je Država spremenila v samo vest in voljo naroda. Liberalizem je odklanjal Državo v prid posameznemu bitju; fašizem obnavlja Državo kot pravo realnost posameznika (11). In če mora biti svoboda atribut realnega človeka, ne pa tistega abstraktnega pajaca, kakršnega si je zamišljal individualistični liberalizem, potem je fašizem za svobodo. Je za tisto edino svobodo, ki jo moremo smatrati za resno stvar, za svobodo Države in osebnosti v Državi (12). Zakaj fašist ima v Državi vse in nič človeškega ali duhovnega, torej tem manj sploh kaj vrednega, je zanj izven Države. V tem smislu je fašizem totalitaren in fašistična Država, sinteza in enotnost vsake vrednote, tolmači, razvija in potencira vse življenje naroda (13).

8. Izven Države torej ni posameznikov, ni skupin (političnih strank, društev, sindikatov, razredov) (14). Zato je fašizem proti socializmu, ki utesnjuje zgodovinsko gibanje v razredno borbo ter se ne zaveda državne enotnosti, v kateri so zlitih razredi v eno samo ekonomsko in moralno realnost; prav tako je tudi proti razrednemu sindikalizmu. Toda v razgledu vse urejajoče države so priznane realne potrebe, v katerih je imelo socialistično in sindikalistično gibanje svoj izvor ter jih uveljavlja v korporativnem sistemu interesov, harmonirajočih v enotnosti Države (15).

9. Posamezniki pripadajo razredom po kategorijah interesov; pripadajo sindikatom po ustreznem diferenciranem ekonomskem delovanju; toda pred vsem in iznad vsega je Država. Le-ta ni število kot seštevek posameznikov, ki tvorijo večino kakega naroda. Zato je fašizem proti demokraciji, ki izenačuje narod z močnejšim številom ter ga ponižuje na raven večine (17); toda najčistejša oblika demokracije je ta, ki pojmuje narod kvalitativno, ne kvantitativno, kot mogoč-

nejša ideja, ker je moralnejša, koherentnejša, resničnejša, ker dejstvuje v ljudstvu vest in volja maloštevilnih, celo Enega samega, ki nagiba delovati kot ideal v vesti in volji vseh (18). Vseh tistih, ki etnično, po naravi in po zgodovini, izvajajo pravico do tvorbe kakega naroda, na isti črti razvoja in duhovnega oblikovanja, kot ena sama vest in ena sama volja.

10. Ta nadosebnost je pač narod, v kolikor je Država. Narod ne rodi države, kakor je krivo proglašal naturalizem, ki je služil kot temelj propagande za nacionalne države v 19. stoletju. Nasprotno, država ustvarja narod, ki se zaveda svoje lastne moralne enotnosti, volje in torej efektivne eksistence. Pravica naroda do neodvisnosti ne izvira iz književne in idealne zavesti lastnega bitja, še manj iz več ali manj zavednega in neplodnega dejanskega položaja, marveč iz aktivne zavesti, iz aktivne politične volje, ki je pripravljena dokazati svojo lastno pravico: to je iz nekakšne že nastajajoče Države. Država kot vesoljna etična volja je namreč stvariteljica pravice.

11. Narod kot Država je etična realnost, ki eksistira in živi, v kolikor se razvija. Njegov zastoj je njegova smrt. Zato Država ni samo vladajoča oblast, ki daje obliko zakona in vrednosti duhovnega življenja individualnim voljam, temveč je tudi oblast, ki uveljavlja svojo voljo na zunaj, zahtevajoč zanjo priznanja in spoštovanja, oziroma dejansko dokazujoč njeno vesoljnost v vseh potrebnih determinacijah njenega razvoja. Zato je vsaj načeloma organizacija in ekspanzija. Tako se more prilagoditi naravi človeške volje, ki v svojem razvoju ne pozna ovir in ki se realizira dokazujoč svojo lastno neskončnost (19).

12. Fašistična Država, višja in močnejša oblika osebnosti, je sila, toda duhovna. Le-ta vsebuje vse oblike moralnega in intelektualnega človeškega življenja. Ne more se torej omejiti na navadne funkcije reda in zaščite, kakor je učil liberalizem. Ni preprost mehanizem, ki omejuje sfero doždevnih individualnih svoboščin. Je notranja oblika in norma, disciplina celotne osebnosti; prešinja voljo in inteligenco. Njeno načelo, centralna ins-

piracija človeške osebnosti, živeče v družabni skupnosti, sega v globino in se vgnezdí v srcu človeka dejanja, kakor misleca, umetnika in znanstvenika: duša duše.

13. Fašizem, skratka, ni samo zakonodajalec in ustanovitelj institutov, marveč vzgojitelj in sprožitelj duhovnega življenja. Noče prenoviti oblik človeškega življenja, temveč njega vsebino, človeka, značaj, vero. In v ta namen terja disciplino in avtoriteto, ki naj pronikne v duhove in jih brez ugovorov obvlada. Zato je njegov znak liktorski sveženj, simbol enotnosti, moči in pravičnosti.

II.

POLITIČNI IN SOCIALNI NAUK

1. Ko sem v zdaj že davno preteklem marcu leta 1919. na stolpcih lista *Popolo d'Italia* sklical v Milano ostanke interventistov, ki so intervenirali —, ki so mi bili sledili še izza ustanovitve Fašijev revolucionarne akcije — v januarju 1915 — nisem imel v duhu nobenega posebnega doktrinalnega načrta. Imel sem živo izkustvo ene same doktrine: socialistične od 1. 1903-4 do zime 1. 1914: dobrega desetletja. Izkustvo člana in voditelja, toda nikakega doktrinalnega izkustva. Tudi v tistem času je bila moja doktrina doktrina akcije. Enoglasne, splošno priznane doktrine socializma ni bilo več od 1. 1905., ko se je pod Bernsteinovim vodstvom začelo v Nemčiji revizionistično

gibanje in se je — na gugalnici tendenc — razvilo njemu nasprotno levičarsko revolucionarno gibanje, ki v Italiji nikdar ni prekoračilo okvira fraz, medtem ko je postalo v ruskem socializmu preludij boljševizma. Reformizem, revolucionarizem, centrizem — tudi odmevi te terminologije so že ugasli, medtem ko boste našli v veletoku fašizma glavne žile, ki so se odcepile od Sorela, od Péguyja, od Lagardellea izza *Mouvement Socialiste* in od skupine italijanskih sindikalistov, ki so med 1904. in 1914. letom prinesli novega duha v italijansko socialistično ozračje, tedaj že okorelo in kloroformirano radi Giolitti-jevega prešušstva, z Olivetti-jevimi *Pagine libere*, z Oranovo *La Lupa*, z Enrico Leonejevim *Divenire Sociale*.

Ko se je l. 1919. končala vojna, je bil socializem kot doktrina že mrtev: živel je samo še kot sovraštvo, zlasti v Italiji pa je imel eno samo možnost: maščevanje proti tistim, ki so hoteli vojno in ki naj bi bili za to «kaznovani». Podnaslov lista *Popolo d'Italia* se je glasil «dnevnik bojevnikov in tvorcev». Beseda «tvorci» je bila že izraz umskega naslova. Fašizem ni bil v oblasti

vnaprej pri pisalni mizi izdelane doktrine: rodil se je iz potrebe po dejanju in je bil dejanje; ni bil stranka, temveč, v prvih dveh letih, protistrankarski, gibanje. Ime, ki sem ga dal organizaciji, je določalo njen značaj. Pa vendar, kdor bi prebral na zdaj že od zoba časa načetih listih poročilo o ustanovni skupščini Italijanskih bojevnških fašijev, ne bo našel tam doktrine, zato pa celo vrsto misli, anticipacij, namigov, ki so se nekaj let pozneje, sproščeni neizogibnih priveskov okoliščin, razvili v vrsto doktrinalnih postavk, ki so iz fašizma naredile samostojno politično doktrino v primeri z vsemi preteklimi in sodobnimi. « Če misli meščanstvo », sem tedaj dejal, « da bo našlo v nas strelovode, se vara. Mi moramo iti delu nasproti... Navaditi hočemo delavske razrede na voditeljsko sposobnost, tudi zato, da jim pokažemo, da ni lahko voditi kako industrijo ali kako trgovino. ...Borili se bomo proti tehničnemu in duhovnemu nazadnjaštvu... Ko se odpre nasledstvo režima, ne smemo ostati nebojeviti. Moramo hiteti; če bo režim propadel, bomo mi zavzeli njegovo mesto. Pravica nasledstva nam pri-

stoji, ker smo mi pahnili deželo v vojno in smo jo vodili k zmagi. Sedanje politično zastopstvo nam ne more zadostovati, zahtevamo direktno zastopstvo posameznih interesov. ...Proti temu programu bi mogel kdo ugovarjati, da se vračamo h korporacijam. Nič za to!... Želim, da bi skupščina sprejela obnovitev narodnega sindikalizma z ekonomskega vidika... ».

Mar ni značilno, da zveni izza prvega dne na Piazza San Sepolcro beseda « korporacija », ki je imela v toku Revolucije pomeniti eno izmed osnovnih zakonodajnih in socialnih dejanj režima?

2. Leta pred pohodom na Rim so bila takšna, da potreba dejanj ni dopuščala doktrinalnih iskanj ali popolnih dognanj. Borili smo se v mestih in na deželi. Debatirali smo, toda — kar je še bolj sveto in pomembno — umirali smo. Znali smo umirati. Nismo pogrešali izdelane, v poglavja in na paragrafe razdeljene, do dna preštudirane doktrine; a nadomeščala jo je odločilnejša stvar: vera. Kljub temu pa bo vsakdo, kdor se spominja vrste knjig, člankov, resolucij na skupščinah, večjih in manj-

ših govorov, kdor ume iskati in izbirati, spoznal, da so bili položeni temelji doktrine, ko je vihrala borba. Prav v tistih letih se je tudi fašistična misel gradila, diferencirala in uravnavala v svojo organizacijo. Problemi osebnosti in Države; problemi avtoritete in svobode; politični in socialni problemi ter specifičnejši nacionalni problemi; borba proti liberalni, demokratični, socialistični, prostozidarski, klerikalni doktrini se je vršila istočasno kakor « kazenske ekspedicije ». Toda ker ni bilo « sistema », so zlobni nasprotniki zanikali fašizmu sploh sposobnost doktrine, medtem ko je doktrina nastajala, čeprav s hruščem, najprej v podobi silne in dogmatične negacije, kakor se dogaja vsaki porajajoči se ideji, pozneje v pozitivni podobi konstrukcije, ki se je sukcesivno v letih 1926, 1927 in 1928 realizirala v zakonih in institucijah režima.

Danes je fašizem povsem izoblikovan ne le kot režim, ampak tudi kot doktrina. To besedo je razumeti tako, da ima danes fašizem, ko izvršuje kritiko samega sebe in drugih, svoje nezmotljivo stališče, svojo možnost sklicevanja — in torej tudi

vodstva — spričo vseh problemov, ki težijo, v stvarih ali v miselnostih, narode sveta.

3. Predvsem, v kolikor se tiče na splošno bodočnosti in razvoja človeštva, brez vsakega ozira na sedanjo politiko, fašizem ne veruje v možnost ali v koristnost večnega miru. Zavrača tedaj pacifizem, ki skriva v sebi odpoved do borbe in je strahopeten — nasproti žrtvovanju. Samo vojna razvija do skrajne napetosti vse človeške sile in daje pečat žlahtnosti tistim narodom, ki so jo sposobni sprejeti. Vsi drugi dokazi so nadomestila, ki nikdar ne postavijo človeku pred samim seboj na izbiro življenje in smrt. Vsaka doktrina, ki izhaja iz načelne zahteve po miru, je tedaj fašizmu tuja, kakor so duhu fašizma tuje — čeprav se jim radi kakšne koristi v danih političnih situacijah pridruži — vse internacionalistične in družbene konstrukcije, ki jih veter raznese, kakor dokazuje zgodovina, kadar čuvstveni, idealni in praktični elementi vzburkajo srca narodov v vihar. Tega antipacifističnega duha presaja fašizem tudi v življenje poedincev. Ponosno skvadristično geslo

me ne frego, napisano na obvezo neke rane, je ne le dejanje stoične filozofije, je jedro ne samo politične doktrine: je vzgoja k borbi, pripravljenost, nositi nevarnost, ki je z njo v zvezi; je nov italijanski slog življenja. Zato fašist sprejema kot strahopetnost; življenje razume kot dolžnost, dvig, zavzetje: življenje pa bodi vzvišeno in polno; živi ga zase, a pred vsem za druge, bližnje in daljne, sedanje in prihodnje.

4. Posledica teh predpostavk je « demografska » politika režima. Dejansko ljubi tudi fašist svojega bližnjega, toda ta « bližnji » mu ni nejasna in neprijemljiva predstava: ljubezen do bližnjega ne ovira potrebne vzgojne strogosti, še manj diferenciacij in razdalj. Fašizem odklanja vesoljno objemanje in, ker živi v družbi civiliziranih narodov, jim budno in nezaupljivo gleda v oči, jim sledi v njihovih duševnih razpoloženjih in v spreminjanju njih interesov, ne dá se preslepiti od negotovih in varljivih videzov.

5. Takšno pojmovanje življenja je odločno zanihanje tiste doktrine, ki je tvorila osnovo tako zva-

nega znanstvenega ali marksističnega socializma: nauk historičnega materializma, ki razlaga zgodovino človeške civilizacije zgolj kot borbo interesov med različnimi socialnimi skupinami in s spremembami sredstev in pripomočkov produkcije. Da so imele gospodarske dogodivščine — odkritje surovin, nove metode dela, znanstveni izumi — svoj pomen, temu nihče ne oporeka; toda nesmisel je, domnevati, da zadostujejo za razlago človeške zgodovine z izključitvijo vseh drugih faktorjev: fašizem še vedno veruje v svetost in junaštvo, to se pravi v dejanja, pri katerih ne odloča noben ekonomski nagib, ne daljnji, ne bližnji. Z odklonitvijo historičnega materializma, ki so mu ljudje samo komparze zgodovine, pojavljajoči se in izginjajoči na površju valov, medtem ko se prave, vodilne sile gibljejo in delujejo na dnu, je odklonjena tudi nespremenljiva in nepopravljiva razredna borba, ki je naravna posledica tega ekonomskega pojmovanja zgodovine, zlasti pa se zanikuje, da bi bila razredna borba odločilni faktor socialnega presnavljanja. Ko je tako socializem zadet v obeh tečajnikih svojega nauka, mu

ne ostane nič drugega kot sentimentalno, kakor človeštvo staro hrepenenje po socialnem sožitju, v katerem bi bilo olajšano trpljenje in bridkost najbednejšega ljudstva. Toda v tej točki zavrača fašizem koncept gospodarske « sreče », ki bi se socialistično in skoraj avtomatično realizirala v danem trenutku gospodarskega razvoja, ko bi bil vsem zagotovljen maksimum dobrobiti. Fašizem odklanja možnost materialističnega pojmovanja « sreče » ter ga prepušča ekonomistom prve polovice 17. stoletja; odklanja namreč enačbo — dobrobit: sreča — ki bi ljudi spremenila v živali, misleče na eno samo stvar: da bi bili rejeni in nakrmljeni ter bi se tako ponižali do golega in preprostega vegetativnega življenja.

6. Po socializmu napada fašizem ves kompleks demokratskih teorij ter jih odklanja bodisi v njih teoretičnih predpostavkah, bodisi v njih izvršilni ali organizatorni praksi. Fašizem zanika, da bi moglo število radi preprostega dejstva, ker je število, voditi človeško družbo; zanika, da bi to število moglo vladati s pomočjo periodičnega gla-

sovanja; poudarja nepopravljivo in plodno in do-
brotno neenakost ljudi, ki jih ni mogoče izravnati
z mehničnim in neosebnim sredstvom, kakršno
je splošna volilna pravica. Demokratski režimi so
tisti, ki dajejo od časa do časa ljudstvu videz vla-
darstva, medtem ko v resnici vladajo druge, v časih
neodgovorne in tajne sile. Demokracija je režim
brez kralja, a z mnogimi kralji, ki so pogosto
še bolj ekskluzivni, tiranski in pogubni kot en
sam tiranski kralj. Tu je razlaga, zakaj se je
fašizem, ki je pred 1. 1922. — radi tedanjih okol-
nosti — imel republikansko tendenco, le-tej odpo-
vedal pred pohodom na Rim, v prepričanju, da
danes ni bistveno vprašanje političnih oblik države
in da izhaja iz študija vzorcev nekdanjih in seda-
njih monarhij, nekdanjih in sedanjih republik,
da monarhije in republike ni soditi po večnostnih
vidikih, marveč da predstavljajo oblike, v katerih
se izraža politični razvoj, zgodovina, tradicija in
psihologija določene dežele. Fašizem premaga
torej antitezo demokratizem ter prvi naprtil vse
nedostatke, drugo pa povzdigoval kot popolno
obliko vladanja. Zdaj pa vidimo, da so povsem

reakcionarne in absolutistične republike in monarhije, ki vzdržujejo najpredrznije politične in socialne izkušnje.

7. « Razum, znanost » — pravi v enem svojih filozofskih modrovanj Renan, ki je imel predfašistične inspiracije, « sta proizvoda človeštva, toda prazna je, zahtevati razum naravnost za ljudstvo potom ljudstva. Da bi razum obstajal, ni treba, da bi ga poznal ves svet. V vsakem primeru pa, če bi bilo kaj takega treba, to ne sme iti preko nizke demokracije, ki po vsem videzu pelje k uničenju vsake težje kulture in vsake visoke discipline. Načelo, da obstoji družba samo radi dobrobiti in svobode posameznikov, ki jo sestavljajo, ni videti v skladu z naravnimi načeli, po katerih je upoštevana vrsta, medtem ko je posameznik žrtvovan. Resno se je bati, da tako pojmovana demokracija (poudarjam pa, da se dá pojmovati tudi drugače) v svoji končni obliki postane socialno stanje, v katerem bi degenerirana množica ne imela druge skrbi kakor uživanje podlih naslad nizkotnega človeka ».

Tako Renan. V demokraciji odklanja fašizem nesmiselno konvencionalno laž politične enakosti, odejo kolektivne neodgovornosti ter mitos neskončne sreče in napredka. Ako se pa dá demokracija pojmovati drugače, če namreč demokracija ne pomeni odpiranja ljudstva na rob Države, potem je bil pisec tega opravičen definirati fašizem kot « organizirano, centralizirano, avtoritarno demokracijo ».

8. Spričo liberalnih nauk se fašizem odločno postavlja v opozicijo, bodisi na političnem, bodisi na gospodarskem polju. Ni treba — prav radi trenutne polemike — pretiravati pomena liberalizma v preteklem stoletju ter njega, ki je bil eden izmed neštetihi nauk, vzniklih v tem stoletju, povzdigovati v človeško religijo za vse sedanje in bodoče čase. Liberalizem je cvetel samo kakih petnajst let. Rodil se je 1. 1830. kot reakcija na Sveto Alijanso, ki je hotela pahniti Evropo v dobo izpred 1. 1789., svoje leto slave je imel 1848., ko je bil liberalen tudi Pij IX. Takoj nato se je začel razpad. Ako je bilo leto 1848. leto svet-

lobe in poezije, je bilo 1849. leto teme in tragedije. Rimsko republiko je uničila druga republika, francoska. Istega leta je oznanil Marx evangelij socialistične vere s svojim znamenitim Komunističnim manifestom. L. 1851. je izvršil Napoleon III. svoj neliberalni državni udar in je vladal Franciji do 1. 1870., ko ga je ljudsko gibanje pahnilo s prestola, vendar kot posledica enega največjih vojaških porazov, kar jih pozna zgodovina. Zmagal je Bismarck, ki nikdar ni vedel, kje je religija svobode doma in kateri so njeni preroki. Značilno je, da tako visoko civiliziran narod, kakor je nemški, ni imel skozi vse XIX. stoletje niti najmanjšega pojma o religiji svobode. Tam je bila samo enodnevnicca. Predstavljena po tako zvanem « smešnem frankfurtskem parlamentu », ki je trajal eno sezono. Nemčija je dosegla svojo narodno edinost izven liberalizma, zoper liberalizem, ki je po vsem videzu nemški duši tuj nauk, kajti ta duša je bistveno monarhična, medtem ko je liberalizem zgodovinska in logična predsoba anarchije. Stopnje, ki so vodile do nemškega zedinjenja, so tri vojne: 1864., 1866. in 1870., ki so jih vodili

« liberalci » Moltkejevega in Bismarckovega kova. Kar se tiče italijanskega zedinjenja, je bil delež liberalizma absolutno manjši od deleža, ki sta ga imela Mazzini in Garibaldi, ki nista bila liberalca. Brez intervencije neliberalnega Napoleona bi ne bili imeli Lombardije in brez pomoči neliberalnega Bismarcka pri Sadowi in Sedanu, nemara ne bi bili l. 1866. dobili Benečije; in l. 1870. ne bi bili vkorakali v Rim. Od 1870. do 1915. sami veliki duhovni nove vere oznanjajo njen razpad: v slovstvu jo je premagal dekadentizem, v praksi aktivizem. Aktivizem: to je nacionalizem, futurizem, fašizem. Ko je « liberalna » doba nakopičila nešteto gordijskih vozlov, jih je skušala rešiti s hekatombami svetovne vojne. Ali je bogove liberalizma žejalo po krvi? Zdaj zapira liberalizem vrata svojih praznih svetišč, ker ljudstva čutijo, da bi indiferentizem v politiki in morali pritiral, kakor se je tudi zgodilo, države v neizogibno propast. Tako si tolmačimo, da so vse politične težnje sodobnega sveta antiliberalne in bi bilo skrajno smešno izrivati jih iz zgodovinske klasifikacije; kakor da bi bila zgodovina rezervirano lovišče

za liberalizem in njegove profesorje, kakor da bi bil liberalizem končna in neovrgljiva beseda človeštva.

9. Fašistične negacije demokracije in liberalizma pa nikakor ne pomenijo, da hoče fašizem pahnuti svet v dobo izpred 1789. l., ki velja za izhodišče demo-liberalnega veka. Nazaj ni poti. Fašistični nauk ni izbral De Maistrea za svojega preroka. Monarhični absolutizem je umrl, z njim vsako cerkvenjaštvo. Tako so umrli fevdalni privilegiji ter razdelitev v neprodorne in med seboj ne občujoče razrede. Načelo fašistične avtoritarnosti nima ničesar skupnega s policijsko državo. Stranka, ki totalitarno vlada kakemu narodu, je v zgodovini nekaj novega. Sklicevanje in primerjanje je nemogoče. Iz ruševin liberalnih, socialističnih in demokratskih naukov črpa fašizem tiste elemente, ki imajo še življenjsko vrednost. Ohranjuje tiste, o katerih bi se dejalo, da jih je zgodovina posvetila in odklanja vse drugo, to se pravi, pojem nauka, primernega za vse čase in za vse narode. Postavimo, da je bilo XIX. stoletje

socialistično, liberalistično, demokratično; a s tem še ni rečeno, da mora biti tudi XX. stoletje socialistično, liberalistično, demokratično. Politične doktrine so minljive, narodi ostanejo. Postavimo, da je to stoletje avtoritarno, stoletje « desnice », stoletje fašizma; ako menimo, da je bilo XIX. stoletje individualistično (liberalizem pomeni individualizem), recimo, da bodi to stoletje « kolektivistično », to je stoletje Države. Povsem logično je, da sme uporabiti novi nauk še vitalne elemente drugih nauk. Še noben nauk se ni rodil ves nov, sijajen, še nikoli viden. Noben nauk se ne more ponašati z absolutno « izvirstnostjo ». Vezan je, pa čeprav samo zgodovinsko, na druge nauke, ki so bili, na druge, ki bodo. Tako je Marxov znanstveni socializem vezan na utopistični socializem Fourierjev, Owenov, Saint-Simonov; tako visi liberalizem XIX. stol. na vsem iluminističnem gibanju XVIII. stol. Tako so demokratske doktrine vezane na Enciklopedijo. Vsak nauk stremi za tem, da bi usmeril človeško delavnost v določen smoter; toda delavnost ljudi reagira na doktrino, jo spreminja, jo prilagojuje novim potrebam ali

pa jo premaga. Zaradi tega mora biti doktrina sama življenjsko dejanje, ne pa govorniška vaja. V tem je pragmatistično žilovje fašizma, njegova volja po oblasti, njegova volja biti, njegov položaj vpričo dejanskega « nasilja » in njegova vrednost.

10. Poglavitni steber fašistične doktrine je pojmovanje Države, njenega bistva, njenih nalog, njenih smotrov. Za fašizem je Država nekaj absolutnega, spričo nje so posamezniki in skupine nekaj relativnega. Posamezniki in skupine so « možni », v kolikor so v Državi. Liberalna država ne vodi igre in materialnega ter duhovnega razvoja kolektivov, temveč se zadovoljuje z registriranjem rezultatov; fašistična Država ima svojo soodgovornost, svojo voljo, zato se imenuje « etična » Država. L. 1929. sem dejal na prvem zborovanju režimske petletke: « Za fašizem država ni samo nočni čuvaj, ki skrbi samo za osebno varnost državljanov; niti ni organizacija z zgolj materialnimi smotri, kot je ta, da zagotovi neko dobrobit in relativno mirno socialno sožitje, ker bi

za to zadostoval kak upravni svet; niti ni ustanova čiste politike, brez zveze z materialno in komplirano realnostjo življenja poedincev in celih narodov. Država, kakor jo pojmuje in uveljavlja fašizem, je duhovno in moralno dejstvo, ker konkretizira politično, juridično in gospodarsko organizacijo naroda, in takšna organizacija je ob svojem spočetju in v svojem razvoju manifestacija duha. Država jamči notranjo in zunanjo varnost, a je obenem tudi varuh in nositelj ljudskega duha, kakršen se je v stoletjih oblikoval v jeziku, šegi, veri. Država ni samo sedanja, marveč tudi pretekla in zlasti še bodoča. Onstran kratke meje individualnih življenj predstavlja Država v narodu bivajočo zavednost. Oblike, v katerih se države izražajo, se spreminjajo, toda potreba ostane. Država vzgaja državljane k državljanski čednosti, budi v njih zavest njihovega poslanstva, jih podžiga k edinosti; uravnava njih interese v pravu; oddaja človeški skupnosti odkritja duha v znanosti, v pravu; iz elementarnega življenja plemena dviga ljudi do najvišjega človeškega izraza oblasti, ki je carstvo; zaupa vekovom imena tistih, ki so

umrli za njeno nedeljivost in v poslušnosti njenih postav; postavlja kot zgled in priporoča bodočim rodovom voditelje, ki so povečali njeno ozemlje in genije, ki so jo obsijali s slavo. Kadar pojema čut Države in prevladujejo razkrojevalne in centrifugalne tendence posameznikov ali skupin, se narodne družbe nagibajo h koncu.

11. Od leta 1929. do danes je splošni gospodarsko politični razvoj še bolj potrdil te doktrinalne postavke. Država postaja orjaška. Država more rešiti dramatična nasprotja kapitalizma. Kar imenujemo « krizo », ne more rešiti nihče drugi kot Država, v Državi. Kje so sence Julesov Simonov, ki so v času liberalizma izjavljali, da « mora stremeti Država za tem, da postane nepotrebna, in pripraviti svojo demisijo? » Mac Cullochov, ki so v drugi polovici preteklega stoletja zahtevali, da se mora Država izogibati preobčutnemu vladanju? In kaj bi neki dejal Anglež Bentham spričo neprestanih, nujnih in neizogibnih posegov Države v gospodarske zadeve, ko je pa učil, da bi morala zahtevati

industrija od države samo to, da jo pusti v miru; ali Nemeč Humboldt, ki je menil, da je « lena » država najboljša? Res je, da je drugi val ekonomistov bil manj ekstremističen od prvega in sam Smith je že — dasi previdno — odpiral duri poseganju Države v gospodarstvo. Ako pomeni liberalizem individualnost, pomeni fašizem Državo. Toda fašistična Država je ena sama in je izviren stvor. Ni reakcionarna, temveč revolucionarna, v kolikor prehiteva rešitev določenih splošnih problemov, ki jih drugod na političnem polju povzroča razcepljenost strank, premoč parlamentarizma, neodgovornost skupščin, na gospodarskem polju čezdalje številnejši in močnejši sindikalizem, bodisi v delavskem kakor v industrijskem sektorju, z njunimi konflikti in sporazumi; na moralnem polju pa potreba po redu, disciplini in ubogljivosti napram moralnim diktatom domovine. Fašizem hoče, da bodi Država močna, organična in obenem naslonjena na širok ljudski temelj. Fašistična Država si je prilastila tudi ekonomsko polje in po korporativnih, socialnih in vzgojnih institucijah, ki si

jih je ustvarila, se državna ideja širi do najskrajnejših mejá, v Državi krožijo, uvrščene vsaka v svojo organizacijo, vse politične, gospodarske in duhovne sile naroda. Država, ki sloni na milijonih ljudi, ki jo priznavajo, jo čutijo, so pripravljeni služiti ji, ni tiranska država srednjeveške gosposke. Nima nič skupnega z absolutističnimi državami izza 1789. in poznejšimi. V fašistični Državi individuum ni uničen, pač pa rajši pomnožen, prav tako, kakor v regimentu vojak ni uničen, ampak pomnožen s številom svojih tovarišev. Fašistična Država organizira narod, toda pušča poedincem dovolj prostora; zajezila je nepotrebne ali škodljive svoboščine in ohranila one bistvene. Na tem polju pa nima soditi poedinec, temveč edinole Država.

12. Fašistična Država ni ravnodušna spričo verstva v splošnem in posebej spričo tiste pozitivne vere, ki je italijanski katolicizem. Država nima teologije, pač pa svojo moralo. Fašistična Država priznava vero kot eno najglobljih manifestacij duha; zatorej ne samo da jo spoštuje, ampak jo

tudi brani in varuje. Fašistična Država si ne ustvarja svojega « Boga », kakor ga je hotel svojčas Robespierre v trenutku najskrajnejših delirijev konventa; tudi ga ne skuša zaman izbri-
sati iz duš kakor boljševizem; fašizem spoštuje Boga asketov, svetnikov, junakov in tudi Boga, kakor ga vidi in moli nedolžno in preprosto ljudsko srce.

13. Fašistična Država je volja do oblasti in do carstva. Rimska tradicija je tu ideja sile. V fašističnem nauku carstvo ni le teritorialni ali vojaški ali trgovski, temveč duhovni ali moralni izraz. Misliti si moramo carstvo, to je narod, ki naravnost ali posredno vodi druge narode, brez potrebe, da bi zavzelo en sam kilometer zemlje. Fašizem je tendenca k carstvu, to je k ekspanziji narodov, manifestacija vitalnosti; njegovo nasprotje je znak propadanja: narodi, ki vstajajo, ali se prerajajo, so imperialisti, odpoved je znak narodov, ki umirajo. Fašizem je najprimernejša ideja za predstavljanje tendenc, duševnih razpoloženj naroda, kakršen je italijanski, ki po

mnogih stoletjih zapuščenosti ali tujega robstva vstaja na novo. Toda carstvo terja disciplino, koordinacijo naporov, dolžnost in požrtvovalnost; tako je razumeti mnoge pojave praktičnega delovanja režima ter usmerjenost mnogih sil Države in potrebno strogost zoper tiste, ki bi se hoteli upirati temu spontanemu in usodnemu gibanju Italije v XX. stoletju, upirati s pomočjo premaganih ideologij XIX. stoletja, ki so povsod zaničevane, kjer se tvegajo veliki poskusi političnih in gospodarskih sprememb: nikdar tako, kakor zdaj, ljudstva niso žejala po avtoritarnosti, po direktivah, po redu. Ako ima vsako stoletje svojo doktrino, kaže tisoč znakov, da postane doktrina našega stoletja fašizem. Da je doktrina življenjska, dokazuje dejstvo, da je zbudila vero: da je vera osvojila duše, dokazuje dejstvo, da je imel fašizem svoje mrtve in svoje mučenike.

Zdaj ima fašizem v svetu univerzalnost vseh doktrin, ki predstavljajo, ko se realizirajo, en hip zgodovine človeškega duha.

OPOMBE K PRVEMU DELU

(1) Če noče tvegati smrti ali še huje, samomora, si mora italijanski fašizem postaviti zdaj «telo doktrin». Le-te ne bodo, ne smejo biti Nessove srajce, ki vežejo za večno — zakaj jutrišnji dan je skrivnosten in nedoumen — vendar morajo služiti kot orientacijska norma naši vsakdanji politični in osebni aktivnosti.

Jaz sam, ki sem jih narekoval, priznavam prvi, da so naše skromne pragmatične postave — teoretična in praktična usmerjenost fašizma — potrebne revizije, popravila, razširjenja, ojačenja, ker se jih je tu in tam že lotil zob časa. Menim, da je jedro vedno v njih zahtevah, ki so skozi dve leti služile za znak k strnitvi vrst italijanskega fašizma; a izhajaje iz tistega prvotnega središča, je zdaj napočil čas, da širše izdelamo sam program.

K temu življenjskemu delu fašizma bi morali s posebno vneto prispevati vsi fašisti Italije, zlasti na tistih področjih, kjer smo prišli, dogovorno ali brez dogovora, do mirnega sožitja obeh nasprotujočih si gibanj.

Beseda je nekoliko robata; toda moja želja je, da bi se v teh dveh mesecih, ki nas ločita od narodne skupščine,

ustvarila filozofija italijanskega fašizma. Milano s svojo prvo šolo za propagando in kulturo se posveti temu namenu.

Ne gre samo za propravo programatičnih osnov, ki bi se nanje čvrsto naslonila organizacija tiste stranke, v katero se bo fašistično gibanje neizogibno razvilo; gre za to, da dokažemo, da ima fašizem ne samo nasilne — kakor govoričijo — temveč — kakor je res, tudi iščoče in misleče duhove.

Nova usmerjenost fašistične delavnosti ne bo škodila — o tem sem prepričan — sijajnemu borbenemu duhu in temperamentu, ki je posebna značilnost fašizma. Ako napolnimo možgane z nauki in trdnimi prepričanji, ne razorožujemo, marveč okrepimo in še bolj približamo akcijo zavesti. Vojščaki, ki se borijo dobro vedoč zakaj, so vedno najboljši. Fašizem sme in mora sprejeti mazzinijevsko geslo: Misel in delo ». (Pismo M. Bianchiju, 27. avgusta 1921, pri priložnosti otvoritve milanske šole za propagando in kulturo fašizma: v *Messaggi e proclami*, Milano, Libr. d'Italia, 1929, str. 29).

« Fašiste moramo tako povezati, da bo njih aktivnost tudi aktivnost doktrine, duhovna in miselna aktivnost...

Ako bi bili naši nasprotniki prisostvovali našemu shodu, bi se bili prepričali, da fašizem ni samo akcija, temveč tudi misel ». (Narodnemu svetu fašistične stranke, 8. avgusta 1924, v knjigi *La nuova politica dell'Italia*, IV. izdaja, Milano, Alpes, 1928, str. 316-7).

(2) « Danes trdim, da je kot ideja nauk, realizacija, fašizem — univerzalen; italijanski v svojih posebnih ustanovah, je univerzalen po svojem duhu, drugače tudi ne bi moglo biti. Duh je po svoji osnovni naravi univerzalen. Prerokovati smemo torej fašistično Evropo, Evropo, ki se bo v svojih ustanovah ravnala po fašističnem nauku in njega praksi. To se pravi, Evropo, ki bo v fašističnem smislu rešila vprašanje moderne Države, Države XX. stoletja, povsem drugačne od držav, kakršne so bile pred l. 1789. in kakor so se oblikovale pozneje. Danes ustreza fašizem splošnim zahtevam. Dejansko rešuje trojno vprašanje odnošajev med Državo in poedincem, med Državo in skupinami, med skupinami in med organiziranimi skupinami ». (List za IX. leto, naslovljen federalnim voditeljem, ki so se sestali v palači Venezia 27. oktobra 1930; v *Discorsi del '30*, Milano, Alpes, 1931, str. 211).

(3) Ta politični proces spremlja filozofski proces: če je res, da je bila na oltarjih skozi celo stoletje materija, zavzema danes njeno mesto duh. V tem smislu zavračamo vse bistvene lastnosti demokratskega duha: lahkotnost, improvizacijo, pomanjkanje osebnega čuta odgovornosti, oboževanje števila in tistega skrivnostnega božanstva, ki se imenuje « ljudstvo ». Vse stvaritve duha — pričënši pri veri — stoje v prvem redu, medtem ko se nihče več ne upa ustavljati na postojankah tistega anti-

klerikalizma, ki je bil v zapadnem svetu mnoga desetletja najbolj priljubljeno delo demokracije.

Kadar rečemo, da se vrača Bog, se razume, da se vračajo duhovne vrednote». (V katero smer gre svet, v *Gerarchia*, I. 1922 št. 3; v *Tempi della rivoluzione fascista*, Milano, Alpes, 1930, str. 34-35).

«Nekje je kotichek, rezerviran bolj kot iskanju — razmotrivanju o poslednjih smotrih življenja. Znanost izvira pač iz izkušnje, vendar se usodno izliva v filozofijo in po mojem mnenju more samo filozofija navdahniti znanost ter jo dvigniti na ravan univerzalne ideje». Na kongresu znanosti v Bologni, 31. oktobra 1926, v *Discorsi del 1926*, Milano, Alpes, 1927, str. 368).

«Kdor hoče razumeti fašistično gibanje, ga mora poznati v vsej njegovi širini in globini kot duhoven pojav. Njegove manifestacije so bile na moč veličastne in odločilne, toda ne smemo se ustavljati ob njih. Dejansko italijanski fašizem ni bil samo političen upor zoper mlačne in nesposobne vlade, ki so spodkopale avtoriteto Države in so grozile zaustaviti Italijo na njeni poti največjega razmaha, ampak je bil duhovni upor zoper zastarele ideje, ki so kvarile sveta načela vere, domovine in družine. Ljudstvo samo je v fašizmu izrazilo naravnost svoj duhovni upor». (List angleški javnosti, 5. januarja 1924; v *Messaggi e Proclami*, Milano, Libreria dell'Italia, 1929, str. 107).

(4) Borba je vir vseh stvari, ker je življenje polno nasprotij: tu je ljubezen in sovraštvo, belo in črno, dan

in noč, dobro in zlo, in dokler se ta nasprotja ne spravijo v ravnovesje, bo na dnu človeške narave kot najvišja usoda — borba.

Sicer je pa prav, da je tako. Danes more biti vojna, gospodarska, idejna borba, toda tisti dan, ko bi se ne borili, bi bil dan melanholije, konec, propast. Ta dan ne bo napočil. Zato ne, ker se zgodovina pojavlja kot neprestano se menjajoč panorama. Kdor bi se hotel povrniti v pokoj, v mir, bi se moral prej boriti zoper sedanje tendence dinamične dobe. Pripraviti se je treba na druga presenečenja, na druge borbe. Miru ne bo, dokler se ne bodo vdali narodi sanjam krščanskega vesoljnega bratstva ter si bodo podajali roke preko oceanov in preko gorá. Jaz sam zase ne verujem preveč v te ideale, a jih ne izključujem, ker ne izključujem ničesar». (Govor v « Politeama Rossetti » v Trstu, 20. septembra 1920, v *Discorsi politici*, Milano, Tipogr. del « Popolo d'Italia », 1921, str. 108).

(5) Imenoval sem pa to organizacijo « Italijanski fašiji bojevnikov ». V tej ideji in kovinski besedi je bil ves program fašizma, kakor sem si ga sanjal, kakor sem ga hotel, kakor sem ga izvršil!

Še vedno je naš program, tovariši, tale: borba!

Za nas fašiste je življenje nepre s tana, nedovršljiva borba, ki jo z veliko lahkoto sprejemamo, z velikim pogumom, s primerno trdnostjo». (V Rimu, ob VII. obletnici ustanovitve fašijev, 28. marca 1926, v *Discorsi del 1926*, Milano, Alpes, 1927, str. 98).

«Evo, spet sva pri filozofiji fašizma. Ko me je nedavno prosil neki finski filozof, naj mu v enem stavku povem filozofijo fašizma, sem mu v nemščini napisal: «Mi smo zoper udobno življenje!».

(6) «Če bi fašizem ne bil vera, kako neki bi vcepljal svojim pripadnikom stoicizem in pogum? Samo vera, ki je dosegla religiozne višave, samo taka vera more sugerirati besede, ki so jih spregovorile zdaj že obledele ustnice Federico Florioa». (*Krvne zveze* v «Popolo d'Italia», 19. januarja 1922, in v *Diuturna*, Milano, Alpes, 1929, str. 256).

(7) «Tradicija je gotovo ena največjih duhovnih sil narodov, v kolikor je sukcesivno in trajno ustvarjanje njih duše», (*Kratek preludij*, v «Gerarchia», 1. I. 1922, str. 1 in v *Tempo della Rivoluzione fascista*, Milano, Alpes, 1930, str. 13).

(8) «Naš temperament nas žene vrednotiti konkretni obraz problemov, ne pa njih ideološko ali mistično sublimacijo. Zato zlahka spet najdemo ravnovesje». (*Aspetti del dramma*, v «Popolo d'Italia», 31. oktobra 1927, in v *Diuturna*, str. 86).

«Naša borba je nehvaležnejša, a je lepša, ker nam narekuje, naj se naslanjamo samo na naše moči. Raztrgali smo vse razodete resnice, pljunili smo na vse dogme, zavrgli vse paradiže, osmešili vse šarlatane — bele, rdeče, črne — ki trgujejo s čudotvornimi leki za

ostvaritev « sreče » človeškemu rodu. Ne verujemo v programe, sheme, svetnike, apostole: pred vsem pa ne verujemo v srečo, v odrešenje, v obljubljeno deželo.

Ne verujemo v eno edino rešitev — bodisi gospodarsko ali politično ali moralno — v linearno rešitev življenjskih vprašanj, ker — o znameniti gofljači vseh sakristij — linearnega življenja nikoli ne boste spravili v zaprt segment med osnovnimi potrebami ». (*Navigare necesse* v « Popolo d'Italia », 1. januarja 1922 in v *Diuturna*, str. 223).

(9) « Nismo in nočemo biti večno negibne mumije, z obrazom uprtim v obzorje, ali pa zapreti se v tesne ograje subverzivnega begunstva, kjer se mehanično brbljajo formule ustrezajoče molitvam izpovednih verstev; mi smo možje, živi možje, in hočemo — naj je še tako skromno, prispevati k ustvarjanju zgodovine ». (*Audacia*, v « Popolo d'Italia », 15. novembra 1915 in v *Diuturna*, str. 11).

« Mi poudarjamo moralne in transcendentalne vrednote, ki jih socializem zanemarja in prezira, toda pred vsem beži fašisem od vsega, kar je svojevoljna hipoteka na skrivnostno bodočnost ». (*Po dveh letih*, v « Popolo d'Italia », 23. marca 1921, in v *Diuturna*, str. 242).

« Spričo besed in konceptov, ki od leve in desne vežejo konservacijo in obnovitev, tradicijo in napredek, se mi ne oklepamo kot rešilne bilke preteklosti, a se tudi ne zaganjamo na slepo srečo v vabljive meglice prihod-

nosti ». (*Kratek preludij*, 1922, citirano v *Tempi della rivoluzione fascista*, Milano, Alpes, 1930, str. 14).

(10) « Mi smo prvi, ki smo spričo demo-liberalnega individualizma trdili, da individualizma ni, v kolikor ni v Državi in podrejen državnim potrebam in to: čim bolj komplicirane postajajo oblike civilizacije, tem bolj je utesnjena svoboda poedinca ». (*Veliki raport fašizma*, 14. septembra 1929, v *Discorsi del 1929*, Milano, Alpes, 1930, str. 280).

« Smisel za Državo raste v zavesti Italijanov, ki čutijo, da je samo Država nenadomestljivi porok njih edinstva in njihove neodvisnosti; da predstavlja edinole Država kontinuiteto njih rodu in njih zgodovine v bodočnosti. « *Messaggio del VII Annuale*, 25. oktobra 1929, prav tam, str. 300).

« Ako smo v preteklih osemdesetih letih tako silno napredovali, si lahko mislite in domnevate, da bo v prihodnih petdesetih do osemdesetih letih pot Italije, te Italije, ki jo čutimo tako močno, tako polno življenjskih sokov, zares veličastna, zlasti če se bo ohranila edinstvo vseh državljanov, če bo ostala Država zanaprej tudi razsodnik v vseh političnih in socialnih nasprotjih, če bo v Državi vse in nič izven Države, ker si danes ni moči misliti poedinca izven Države razen divjaka, ki zase ne more zahtevati drugega kot samoto in pesek puščave ». (Govor v senatu, 12. maja 1928, v *Discorsi 1928*, str. 109).

« Fašizem je vrnil Državi njeno suvereno aktivnost — zoper partikularizem razredov in kategorij je vzpostavil njeno absolutno etično vrednost; državni vladi, ki je padla do eksekutivnega instrumenta izvoljene skupščine, je povrnil njeno dostojanstvo predstavnštva državne osebnosti ter polnost njene zapovedniške oblasti; upravo je iztrgal pritiskom vseh samovoljnosti in vseh interesov ». (*Državnemu svetu*, 22. decembra 1928, prav tam, str. 368).

(11) Naj nihče ne zanika moralnega značaja fašistične Države, ker bi se jaz sramoval govoriti na tem odru, če bi ne čutil, da zastopam moralno in duhovno moč Države. Kaj bi bila Država, če bi ne imela enega svojega duha, ene svoje morale, ki je tista, ki daje njenim postavam moč in po kateri si pridobi poslušnost svojih državljanov?

...Fašistična Država vzpostavlja popolnoma svoj etični značaj: je katoliška, a je fašistična, celo pred vsem, izključno, bistveno fašistična. Katolicizem ga vsebuje, in to odkrito priznavamo, a naj nihče ne misli, da v tisti filozofski in metafizični obliki, ki bi nam zamenjala karte na mizi ». (Govor pred poslansko zbornico, 13. maja 1929. *Gli accordi del Laterano*, Roma, Libreria del Littorio, 1929, str. 106).

« ...Država, ki se zaveda svojega poslanstva in ki predstavlja narod na pohodu, Država, ki neprestano preobrazuje ta narod, tudi v njegovi fizični podobi. Temu narodu mora govoriti Država visoke besede, razgibati v

njem velike ideje in velike probleme, ne pa mu opravljati samo navadno upravo ». (Prav tam, str. 107).

(12) « Pojem svobode ni absoluten, ker v življenju ni ničesar absolutnega. Svoboda ni nikaka pravica: je dolžnost. Ni darilo: je zavzetje; ni enakost: je privilegij. Pojem svobode se s časom spreminja. Svoboda v mirnem času ni svoboda v času vojne. Svoboda iz časov izobilja ne more obveljati v času revščine ». (Ob V. obletnici ustanovitve fašijev, 24. marca 1924; v knjigi: *La nuova politica dell'Italia*, III, *Discorsi del 1924*, Milano, Alpes, 1925, str. 35).

(13) « Danes oznanjamo svetu stvaritev mogočne enotne italijanske Države od Alp do Sicilje, in ta Država se izraža v centralizirani, organizirani, enoviti demokraciji, v kateri kroži ljudstvo po svoji volji, zakaj, o gospoda, ali postavite ljudstvo v trdnjavo Države in jo bo branilo, ali pa ostane ljudstvo zunaj in jo bo napadlo ». (V poslanski zbornici, 26. maja 1927, v *Discorsi* « V fašističnem režimu se v Državi, in sicer samo v fašistični Državi, ostvarja enotnost vseh razredov, politična socialna in moralna enotnost italijanskega naroda. (V poslanski zbornici dne 9. decembra 1928, v *Discorsi del 1928*, str. 333).

(14) « Ustanovili smo enotno italijansko državo. Pomislite, da od Imperija dalje Italija ni bila več enotna država. Tu potrjujemo nič manj odločno mojo formulo,

izraženo v govoru v milanski Scali: « vse v Državi, nič zoper Državo, nič izven Države ». (V poslanski zbornici, 26. maja 1927, v *Discorsi del 1927*, str. 157).

(15) « Smo namreč v Državi, ki kontrolira vse sile, ki delujejo v osrčju naroda. Kontroliramo politične sile, kontroliramo moralne sile, kontroliramo gospodarske sile, torej smo v polni fašistični korporativni državi...

« Predstavljamo novo načelo sveta, predstavljamo čisto, kategorično, definitivno nasprotje vsega demokratičnega sveta, plutokracije, prostožidarstva, skratka, vsega sveta nesmrtnih načel 1789. leta ». (Ob ustoličenju novega narodnega direktorija stranke, 7. aprila 1926; v *Discorsi del 1926*, str. 120).

« Korporativno ministrstvo ni birokratski organ, niti neče nadomeščati sindikalne organizacije v njeni nujno avtonomni delavnosti, ki je usmerjena v urejanje, izbiranje in izboljševanje svojih pripadnikov. Korporativno ministrstvo je organ, skozi katerega se tako v središču, kakor na periferiji realizira integralna korporacija, se izdejavujejo ravnotežja med interesi in silami ekonomskega sveta. Na državnem ozemlju je tako izdejavovanje možno, ker samó Država izenačuje nasprotujoče si interese posameznikov in skupin, da jih koordinira višjemu smotru; to se godi tem bolj pospešeno, ker živijo vse gospodarske organizacije, priznane, zajamčene, zaščitene v korporativni Državi, v skupnem obzorniku fašizma: to se pravi, da priznavajo doktrinalno in

praktično pojmovanje fašizma ». (Ob otvoritvi korporativnega ministrstva, 31. julija 1926, v *Discorsi del 1926*, str. 250).

« Ustvarili smo korporativno in fašistično Državo, Državo narodne družbe, Državo, ki zbira, nadzira, harmonizira in uravnava interese vseh socialnih razredov, ki so vsi enako zaščiteni. Medtem ko so prej, za demoliberalnega režima, delavske množice nezaupljivo gledale na Državo in so bile izven Države, proti Državi, so imele Državo za vsakdanjega in vsakournega sovražnika, ga danes ni italijanskega delavca, ki bi ne iskal svojega mesta v korporacijah, v federacijah, ki bi ne hotel biti živ molekul tistega velikega, orjaškega živega organizma, ki je narodna korporativna fašistična Država ». (Ob IV. obletnici pohoda na Rim, z balkona palače Chigi, 28. oktobra 1926, prav tam, str. 340).

(16) « Vojna je bila revolucionarna v tem smislu, da je — v potokih krvi — likvidirala demokratski vek, vek števila, večine, kvantitete ». (*Kam gre svet*, v « *Gerarchia* », 1922, in v *Tempi della rivoluzione fascista*, str. 37).

(17) Cfr. zgoraj, opomba 12.

(18) « Narod eksistira, v kolikor je ljudstvo. Ljudstvo se dviga po svoji številnosti, delavnosti in redu. Oblast je skupek te trojice ». (Na glavnem shodu režima, 10. marca 1929, v *Discorsi del 1929*, str. 24).

« Fašizem ne zanika Države; priznava, da civilizirane narodne ali imperialne družbe ni mogoče zamisliti drugače kot v obliki Države ». (*Država, Protidržavnost, Fašizem*, v « Gerarchia », 25. junija 1922 in v *Tempi della rivoluzione fascista*, str. 94).

« Za nas je narod pred vsem duh in ne samo ozemlje. Bile so Države z ogromnimi ozemlji, ki niso zapustile sledu v človeški zgodovini. Samo število ne velja, zakaj v zgodovini so bili neznatni, mikroskopski narodi, ki so zapustili znamenite dokumente, neminljive v umetnosti in filozofiji ».

« Veličina naroda je skupek vseh teh čednosti, vseh teh pogojev. Narod je tedaj velik, ako prestavi v resničnost sile svojega duha ». (Govor v Napoliju, 24. okt. 1922, *I discorsi della Rivoluzione*, Milano, Imperia, 1923, str. 58).

« Zediniti hočemo narod v suvereno Državo, ki je iznad vseh in more biti proti vsem, ker predstavlja moralno kontinuiteto naroda v zgodovini. Brez Države ni Naroda. So samo človeške skupine, podvržene vsem združilnim možnostim, ki jih more zgodovina postaviti proti njim ». Narodnemu svetu fašistične stranke. 8 avgusta 1924; *La nuova politica dell'Italia*. 4. izdaja, Milano, Alpes, 1928, str. 319).

(19) « Fašizem je na novo dvignil značaj Italijanov, odlučil je z njihovih duš nečisto skorjo, skoval jih je za vse žrtve ter dal tako italijanskemu obrazu njegov

pravi videz moči in lepote». (Govor v Pisi, 25. maja 1926, v *Discorsi del 1926*, str. 193).

« Ni neumestno osvetliti nostranji značaj, globoki pomen fašističnega Nabora. Tu ne gre samo za neko ceremonijo, marveč za izredno pomemben moment tistega vzgojnega in pripravljalnega totalitarnega in integralnega sistema italijanskega človeka, ki ga ima fašistična revolucija za eno temeljnih in predsodnih nalog Države, prav za prav za temeljno. Ako je Država ne reši, ali se spušča v kakršnokoli diskusijo o njej, tvega kratko malo svojo pravico do eksistence ». (V poslanski zbornici, 28. maja 1928; v *Discorsi del 1928*, str. 68).

